

КОНЦЕПТУАЛЬНІ ЗАСАДИ ВИЗНАЧЕННЯ РОЛІ ДЕРЖАВНОЇ СУДОВОЇ АДМІНІСТРАЦІЇ УКРАЇНИ У ОРГАНІЗАЦІЙНОМУ ЗАБЕЗПЕЧЕННІ ПРАВОСУДДЯ

JEL Classification: K 19
SECTION "LAW": Право.

Анотація. У статті здійснено огляд концептуальних засад визначення ролі Державної судової адміністрації України у організаційному забезпеченні правосуддя. Наголошено на євроінтеграційному дискурсі дослідження правового статусу ДСА. Охарактеризовано понятійно-категорійні, структурно-функціональні та організаційні аспекти визначення ролі ДСА у організаційному забезпеченні правосуддя. Наголошено на важливості подальшого дослідження ролі ДСА у фінансовому забезпеченні повного і незалежного правосуддя, аналізу комунікативної активності ДСА у системі організаційного забезпечення правосуддя, а також пошуку шляхів стимулювання інноваційної активності.

Ключові слова: Державна судова адміністрація України, організаційне забезпечення правосуддя, повне і незалежне правосуддя, система суб'єктів організаційного забезпечення правосуддя, інноваційна активність.

Annotation. In recent years, due to numerous transformations of the legal framework for the functioning of the judiciary, the scientific community has focused on the fundamentals of the judiciary, the legal status of courts, the features of judicial protection of human rights and other important aspects of judicial law. Naturally, the issue of organizational support of justice is a derivative compared to the issues of the judiciary and the legal status of courts and judges. However, we should not forget that even in the context of reforms, the courts continue to operate and the bodies responsible for the organizational support of justice operate. And in this case, the problems of ineffective legal regulation and the implementation of organizational support of justice often make it impossible to achieve the effectiveness of any reforms, and often nullify them. In view of the above, it is extremely important to revive the scientific discussion on the issues of organizational support of the judiciary. The purpose of the article is to substantiate the conceptual basis for determining the role of the State Judicial Administration in the organizational support of justice.

The article reviews the conceptual basis for determining the role of the State Judicial Administration in the organizational support of justice. Emphasis is placed on the European integration discourse of the study of the legal status of the SJA. Conceptual-categorical, structural-functional and organizational aspects of determining the role of the SJA in the organizational support of justice are described. The importance of further research into the role of the SJA in the financial provision of full and independent justice, analysis of the communicative activity of the SJA in the system of organizational support of justice, as well as finding ways to stimulate innovation activity was emphasized.

Keywords: State Judicial Administration of Ukraine, organizational support of justice, full and independent justice, system of subjects of organizational support of justice, innovation activity.

Вступ

У статті 130 Конституції України вказано, що держава забезпечує фінансування та належні умови для функціонування судів і діяльності суддів [1]. У ст. 147 Закону України «Про судоустрій і статус суддів» закріплено єдність системи забезпечення функціонування судової влади – судів, органів суддівського врядування, інших державних органів та установ системи правосуддя. Встановлено, що Державна судова адміністрація України (далі – ДСА), поряд з Вищою радою правосуддя, Вищою кваліфікаційною комісією суддів України, та Національною школою суддів України, іншими органами державної влади та органами місцевого самоврядування бере участь в організаційному забезпеченні діяльності судів [2]. Останніми роками у зв'язку з численними трансформаціями нормативно-правового забезпечення функціонування судової влади увага наукового співтовариства була зосереджена на фундаментальних основах судоустрою, правовому статусі судів, особливостях судового захисту прав людини та інших важливих аспектах судового права. Закономірно, що питання організаційного забезпечення правосуддя є похідним порівняно з питаннями судоустрою та правового статусу судів і суддів. Однак, не слід забувати й про те, що і в умовах реформ суди продовжують працювати, а органи, відповідальні за організаційне забезпечення правосуддя – діяти. І у цьому випадку проблеми неефективного правового регулювання і здійснення організаційного забезпечення правосуддя досить часто унеможливають досягнення результативності будь-яких реформ, а нерідко й зводять їх нанівець. Такими прикладами з останніх років вбачається розпуск ВККС України [3], що спровокувало кадровий голод в судах та, зокрема [4], неможливість початку роботи Вищого суду з питань інтелектуальної власності, а також проблеми, що спостерігаються у сфері впровадження Єдиної судової інформаційно-телекомунікаційної системи [5], що сповільнює запровадження електронного суду та покращення доступності правосуддя.

Зважаючи на зазначене, вбачається вкрай актуальним поживлення наукової дискусії стосовно питань організаційного забезпечення судової влади. Одним з принципових напрямків досліджень у цьому контексті є конкретизація ролі кожного органу з зазначених у ст. 147 Закону України «Про судоустрій і статус суддів» у системі організаційного забезпечення правосуддя.

Мета статті

Відтак, *метою статті* є обґрунтування концептуальних засад визначення ролі Державної судової адміністрації у організаційному забезпеченні правосуддя.

Об'єкт дослідження – суспільні відносини, що складаються у сфері організаційного забезпечення правосуддя. Предмет – концептуальні засади визначення ролі ДСА у організаційному забезпеченні правосуддя.

Результати дослідження

Реформа системи організаційного забезпечення правосуддя відбувається паралельно з судовою реформою та нині підпорядковується євроінтеграційному вектору розвитку нашої держави. У зв'язку з цим звернемо увагу на працю Р. Л. Сопільника, котрий проблематику реформування управління у суді досліджував з позицій впливу процесів європейської інтеграції України. Вчений, зокрема, окреслив євроінтеграційний вектор удосконалення управління в суді, а серед важливих напрямів реформування управління в суді визначив вирішення проблем організації забезпечення судового процесу, комплексне удосконалення нормативно-правового забезпечення процесів управління в суді, що у сукупності «формуватиме підстави для реалізації сучасного ключового вектору реформування судової системи відповідно до вимог євроінтеграційної парадигми, зокрема сприятиме забезпеченню доступності правосуддя» [6].

Важливим при визначенні ролі ДСА у організаційному забезпеченні правосуддя є, зокрема, вірне тлумачення ключових понять. У цьому контексті відмітимо працю Д. Приймаченко та Р. Ігоніна, котрі проаналізували співвідношення понять «організаційне забезпечення судів», «організаційне управління в судах» та «судове управління» і наголосили, що поняття «судове управління» та «організаційне керівництво в судах» є тотожними та виражають «внутрішній» управлінський

процес, який реалізується органами чи посадовими особами судової влади у рамках системи органів судової влади; поняття організаційного забезпечення органів судової влади, на думку вчених, є зовнішнім управлінським процесом, який скеровується у сферу створення і підтримання необхідних умов для функціонування суду, а не на сам суд [7].

Важливість уточнення понятійно-категорійного апарату у сфері організаційного забезпечення правосуддя простежується у праці С. Обрусної, котра крізь призму аналізу сучасної судової системи України дослідила організаційно-правові засади управління нею, визначила проблемні питання та вказала на перспективи розвитку в умовах проведення судової реформи. Науковець відзначила, що «повноваження ДСА та повноваження апарату не суперечать одні одним, а є основою для утворення та функціонування системи судового адміністрування, де вищим органом є ДСА, а конкретний суд – низова ланка цієї системи» [8]. Схожим чином П. Ю. Шпенова, окресливши актуальні питання щодо структури апарату суду і визначення напрямів її оптимізації та навівши результати наукового аналізу щодо законодавчого регулювання питань структури і штату апарату суду, наголосила на важливій ролі ДСА у визначенні структури та чисельності апарату суду [9].

Класифікації суб'єктів управління службою суддів та визначення їх повноважень представлено у праці Шпенова Д. Ю. Науковець, зокрема, уточнив підстави такої класифікації суб'єктів, охарактеризував групи суб'єктів управління в цій сфері і їх управлінську роль у здійсненні судового адміністрування. Щодо ролі ДСА Шпенюв Д. Ю. відзначив, що система суб'єктів управління службою суддів в Україні представлена спеціально утвореними суб'єктами для забезпечення організації та функціонування судової влади, до кола яких відноситься ДСА, а також суб'єктами, для яких реалізація окремих адміністративних повноважень у цій сфері є лише частиною їх компетенції (Президент України, Верховна Рада України та ін). Відмітив дослідник і абсолютні межі при організаційному забезпеченні правосуддя: «Реалізуючи свої адміністративні повноваження, суб'єкти управління повинні дотримуватись вимог щодо незалежності та самостійності суддів, сприяти належній організації та ефективному функціонуванню судової системи, що можливе лише за умови чіткого розмежування їх функцій у цій сфері, покладення на них відповідальності за реалізацію управлінських завдань» [10]. Логвиненко М.І. та Лебедь О. В. проаналізувавши роботу органів судового адміністрування, Вищої ради юстиції, Вищої кваліфікаційної комісії суддів України, ДСА та ін. звернули на проблеми, які перешкоджають ефективній роботі органів управління і запропонували шляхи удосконалення їх нормативного регулювання, зокрема, у частині усунення протиріч між наданими повноваженнями та можливостями їх здійснення [11].

Засади організаційної побудови та правового регулювання діяльності ДСА висвітлив П'ятковський В.І. Позитивно оцінюючи результати організаційного забезпечення правосуддя, П'ятковський В.І. наголосив, що саме завдяки діяльності ДСА України «можна говорити про значне підвищення рівня організаційного забезпечення роботи судів, створення та впровадження нових технологій, інновацій у матеріально-технічне обслуговування органів судочинства». Здійснюючи спробу обґрунтувати внутрішню структуру системи організаційного забезпечення правосуддя, науковець відзначив, що функція організаційного забезпечення діяльності суду має бути зосереджена в руках адміністратора суду, без залучення голови суду до виконання невласливих йому господарських завдань, натомість, апарати судів слід безпосередньо підпорядкувати Державній судовій адміністрації України [12].

Функції, завдання та повноваження Державної судової адміністрації України детально вивчив Кирилюк Р. І. У праці виокремлено та охарактеризовано фіскальну, обслуговуючу, кадрову, інформаційну і аналітичну, контрольну та інші види діяльності ДСА. Відзначаючи доцільність урахування міжнародних стандартів, Кирилюк Р. І. обґрунтував доцільність надання ДСА повноважень щодо оптимізації територіального розташування приміщень судів; постійного оновлення системи формування та використання баз даних із дотриманням таємниці користувача і державної таємниці; організації запровадження системи електронного судочинства, що охоплює не тільки заходи матеріально-технічного змісту, а й підготовку пропозицій щодо вдосконалення чинного законодавства [13]. Схожим чином, опираючись на структурні елементи правового статусу ДСА Сурник В. М. довів доцільність законодавчого розмежування її прав та обов'язків. У праці також пропонується

виокремлювати два види повноважень ДСА, а саме: основні повноваження, закріплені у Законі України «Про судоустрій і статус суддів» та Положенні про Державну судову адміністрацію і є обов'язковими до виконання; 2) додаткові (похідні) повноваження, які визначаються в ході діяльності ДСА зважаючи на існуючий досвід діяльності [14].

Оскільки ДСА є суб'єктом адміністративно-правових відносин, досить часто у вітчизняних дослідженнях її роль у організаційному забезпеченні правосуддя досліджується крізь призму доктрини адміністративного права.

Дослідивши теоретичні положення та адміністративно-правові засади формування і функціонування ДСА, Борко А. Л. наголосив, що комплексність законодавчого регулювання організації та діяльності Державної судової адміністрації України повинна передбачати послідовне визначення її статусу, принципів і гарантій діяльності, мети та функцій, повноважень і правових засад відносин з іншими органами публічної влади і суддівського самоврядування, структури, компетенції та засад відповідальності керівництва і т.д. Завдяки цьому, на думку вченого, уможливиться досягнення узгодженості та стабільності адміністративно-правових основ ДСА, а отже і підвищення ефективності забезпечення діяльності судів [15].

Адміністративно-правові аспекти ролі і місця ДСА у забезпеченні діяльності місцевих судів дослідив Бойко В. П. У праці узагальнено основні завдання ДСА, що полягають у здійсненні організаційного і фінансового забезпечення функціонування судової влади. Бойко В. П. доводить, що різновидами повноважень ДСА є представництво судових органів у відносинах з фізичними і юридичними особами, інформаційно-аналітичне, кадрове матеріально-технічне, фінансове та соціальне забезпечення, забезпечення документообігу суду [16]. До концептуальних складників змісту адміністративно-правового регулювання ДСА С. Рудниченко віднесла організаційне та фінансове забезпечення діяльності органів судової влади, до основних складників змісту – забезпечення належних умов діяльності судової влади, контроль за станом діловодства в судах, підготовка бюджетного запиту, організація ІТ-забезпечення судової влади [17].

Порівняно мало уваги приділяється фінансовим аспектам ролі ДСА у організаційному забезпеченні правосуддя. Так, Г. А. Кравчук, здійснивши аналіз законодавства про фінансування судових органів, охарактеризував статус ДСА як одного із головних розпорядників бюджетних коштів щодо їх фінансового забезпечення. Науковець наголосив на важливості приведення законодавства у відповідність до сучасних соціально-економічних і політичних умов, що передбачає удосконалення механізму виділення бюджетних коштів, переведення ДСА України у систему судової влади [18].

Оскільки ДСА є одним з елементів цілісної системи організаційного забезпечення правосуддя, окремі науковці звертають увагу на комунікативні аспекти діяльності органу. Специфічні особливості взаємодії ДСА з іншими органами державної влади досліджував Кібець В. О., акцентувавши, зокрема, на тому, що «Діяльність Державної судової адміністрації України передбачає встановлення відповідних взаємовідносин з іншими органами державної влади, при цьому такими виступають як відповідні органи судової системи, так і органи інших гілок влади. Існування шляхів співпраці відіграє досить важливе значення, адже з одного боку, воно сприяє формуванню цілісної системи органів державної влади, а з іншого – забезпечує ефективне виконання кожною із сторін таких взаємовідносин покладених на неї законом повноважень» [19].

Одним з важливих, проте з різних причин – малодослідженим є напрямок обґрунтування шляхів посилення інноваційної активності ДСА. Відомо, що впровадження інновацій хоча й не є засадничим принципом судової влади, однак може сприяти покращенню ефективності її діяльності, зокрема, шляхом покращення доступності правосуддя, скорочення витрат, посилення авторитету у суспільстві тощо. У цьому контексті звернемо увагу на дослідження Белявської С. Ю., котра розглянула ДСА як невід'ємну частину інституційної складової організаційно-правового механізму впровадження інновацій у судове управління. Науковець відзначила, що ДСА є суб'єктом опосередкованого та безпосереднього впровадження інновацій у судове управління, діяльність якого спрямована на сприяння ефективному здійсненню правосуддя. На думку Белявської С. Ю., ДСА України здійснює достатньо ефективні організаційні заходи, результати яких свідчать про

динамічний розвиток процесу впровадження інновацій у судове управління [20]. Одним з основних напрямків інноваційної активності ДСА нині виступає впровадження системи електронного суду, що стало предметом дослідження Сердюк Л.Р., котра вивчила особливості нормативно-правового забезпечення впровадження електронного судочинства у судовій системі України та наголосила, що головною метою цього процесу є підвищення ефективності судової системи та якості здійснення правосуддя, що визначає особливу роль ДСА у цьому процесі [21].

Висновки

Проведене дослідження свідчить про надзвичайну актуальність проблематики встановлення мети, обов'язків та повноважень ДСА у системі організаційного забезпечення правосуддя. Основними теоретико-правовими питаннями, що постають у цьому контексті є наступні:

- визначення напрямків розвитку правового статусу ДСА у контексті виконання вимог міжнародних стандартів у сфері правосуддя у світлі європейської інтеграції України;
- уточнення понятійно-категорійного апарату, що застосовується для опису ролі ДСА у системі організаційного забезпечення правосуддя;
- структурно-функціональні аспекти побудови системи організаційного забезпечення правосуддя та визначення у ній місця ДСА;
- засади правового регулювання, організаційної побудови, встановлення балансу функцій, завдань та повноважень ДСА;
- розмежування судово-правового та адміністративно-правового статусу ДСА;
- наукове осмислення ролі ДСА у фінансовому забезпеченні повного і незалежного правосуддя;
- визначення теоретичних засад комунікацій ДСА та інших суб'єктів організаційного забезпечення правосуддя;
- окреслення принципів та механізмів досягнення інноваційної активності ДСА.

Розв'язок зазначених проблемних питань сприятиме розвитку правового статусу ДСА у системі органів, що здійснюють організаційне забезпечення правосуддя, досягненню загальної ефективності функціонування цієї системи та сприятиме виконанню міжнародних зобов'язань, що входять до переліку умов європейської інтеграції України.

Список використаних джерел

1. Конституція України (Редакція від 01.01.2020). URL: <https://zakon.rada.gov.ua/laws/show/254%D0%BA/96-%D0%B2%D1%80#Text>
2. Про судоустрій і статус суддів: Закон України (Редакція від 01.01.2020). URL: <https://zakon.rada.gov.ua/laws/show/1402-19#Text>
3. Про внесення змін до Закону України "Про судоустрій і статус суддів" та деяких законів України щодо діяльності органів суддівського врядування: Закон України № 193-IX від 16.10.2019. URL: <https://zakon.rada.gov.ua/laws/show/193-20#Text>
4. В РСУ повідомили про наслідки припинення повноважень ВККС. URL: https://zib.com.ua/ua/140358-v_rsu_povidomili_pro_naslidki_pripinennya_povnovazhen_vkks.html
5. Державна судова адміністрація України повідомила про відкликання оголошення щодо початку роботи ЄСІТС. URL: <http://rsu.gov.ua/ua/news/derzavna-sudova-administracia-ukraini-povidomila-pro-vidklikanna-ogolosenna-sodo-pocatku-roboti-esits>
6. Сопільник Р. Л. Організаційно-правові засади реформування управління у суді в умовах європейської інтеграції / Р. Л. Сопільник // Вісник Національного університету "Львівська політехніка". Юридичні науки. – 2015. – № 824. – С. 100-105.
7. Приймаченко Д. Співвідношення понять "організаційне забезпечення судів", "організаційне управління в судах" та "судове управління" / Д. Приймаченко, Р. Ігонін // Слово Національної школи суддів України. – 2013. – № 1. – С. 57-66.

8. Обрусна С. Організаційно – правові засади управління судовою системою України: сучасний стан та перспективи розвитку в умовах судової реформи / С. Обрусна // Вісник Київського національного університету імені Тараса Шевченка. Юридичні науки. – 2010. – Вип. 83. – С. 57-60.
9. Шпенова П. Ю. Актуальні питання щодо структури та чисельності апарату суду / П. Ю. Шпенова // Судова апеляція. – 2019. – № 2. – С. 84-93.
10. Шпенюв Д. Ю. Класифікація суб'єктів управління службою суддів України / Д. Ю. Шпенюв // Європейські перспективи. – 2015. – № 1. – С. 42-47.
11. Логвиненко М. І. Органи управління в судовій системі України: потреба подальшого реформування / М. І. Логвиненко, О. В. Лебедь // Форум права. – 2013. – № 2. – С. 303–308. – Режим доступу: http://nbuv.gov.ua/UJRN/FP_index.htm_2013_2_46
12. П'ятковський, В. І. Державна судова адміністрація України як суб'єкт адміністративного права [Електронний ресурс] / В. І. П'ятковський // Форум права. – 2011. – № 3. – С. 648–653. – Режим доступу: <http://www.nbuv.gov.ua/e-journals/FP/2011-3/11pvcap.pdf>
13. Кирилюк Р. І. Види забезпечувальної діяльності Державної судової адміністрації України / Р. І. Кирилюк // Вісник Верховного Суду України. – 2011. – № 12. – С. 28-32.
14. Сурник В. М. Окремі аспекти систематизації повноважень державної судової адміністрації України / В. М. Сурник // Наше право. – 2013. – № 9. – С. 38-43.
15. Борко А. Л. Адміністративно-правове регулювання статусу і повноважень Державної судової адміністрації України / А. Л. Борко // Форум права. – 2013. – № 3. – С. 53–59.
16. Бойко В. Роль і місце державної судової адміністрації України у забезпеченні діяльності місцевих судів: адміністративно-правові аспекти / В. Бойко // Наукові записки [Кіровоградського державного університету імені Володимира Винниченка]. Серія : Право. – 2017. – Вип. 2. – С. 145-150.
17. Рудниченко С. Зміст адміністративно-правового регулювання діяльності Державної судової адміністрації України / С. Рудниченко // Підприємництво, господарство і право. – 2017. – № 1. – С. 149-152.
18. Кравчук Г. А. Державна судова адміністрація України як один із головних розпорядників бюджетних коштів у фінансуванні судової влади / Г. А. Кравчук // Бюлетень Міністерства юстиції України. – 2010. – № 9. – С. 50-61.
19. Кібець В. О. Особливості взаємодії Державної судової адміністрації з іншими органами державної влади / В. О. Кібець // Форум права. – 2013. – № 3. – С. 287–294. – Режим доступу: http://nbuv.gov.ua/UJRN/FP_index.htm_2013_3_49
20. Белявська С. Ю. Державна судова адміністрація України як суб'єкт впровадження інновацій у судове управління в Україні / С. Ю. Белявська // Право і суспільство. – 2015. – № 1. – С. 110-116.
21. Сердюк Л. Р. Нормативно-правове забезпечення впровадження електронного судочинства в Україні / Л. Р. Сердюк // Молодий вчений. – 2016. – № 3. – С. 500-505.